

REGERINGSKANSLIET

Remiss

2015-11-30

U2015/05421/GV

Utbildningsdepartementet

STOCKHOLMS STAD	
Kommunstyrelsen	
Registraturet	
Ink.	2015 -12- 02
Dnr.	110-1930/2015
Till:	RII

Välja yrke (SOU 2015:97)

Härmed remitteras Yrkesprogramsutredningens slutbetänkande Välja yrke (SOU 2015:97).

Remissinstanser:

1. Riksdagens ombudsmän (JO)
2. Kammarrätten i Stockholm
3. Myndigheten för delaktighet
4. Barnombudsmannen
5. Arbetsgivarverket
6. Statens skolverk
7. Statens skolinspektion
8. Specialpedagogiska skolmyndigheten
9. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor
10. Myndigheten för yrkeshögskolan
11. Universitet- och högskolerådet
12. Malmö högskola
13. Stockholms universitet
14. Umeå universitet
15. Centrala studiestödsnämnden
16. Elsäkerhetsverket
17. Konkurrensverket
18. Tillväxtverket
19. Tillväxtverket (Regelrådet)
20. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser
21. Diskrimineringsombudsmannen
22. Arbetsmiljöverket
23. Arbetsförmedlingen
24. Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU)
25. Bollnäs kommun
26. Borgholms kommun
27. Essunga kommun

28. Gotlands kommun
29. Götene kommun
30. Göteborgs kommun
31. Hagfors kommun
32. Hultsfreds kommun
33. Härnösands kommun
34. Kalix kommun
35. Karlkrona kommun
36. Kumla kommun
37. Ljungby kommun
38. Ljusnarsbergs kommun
39. Ludvika kommun
40. Lysekils kommun
41. Malmö kommun
42. Melleruds kommun
43. Mölndals kommun
44. Norrköpings kommun
45. Nynäshamns kommun
46. Oxelösunds kommun
47. Sala kommun
48. Skövde kommun
49. Stockholms kommun
50. Strängnäs kommun
51. Söderköpings kommun
52. Täby kommun
53. Uddevalla kommun
54. Uppsala kommun
55. Vadstena kommun
56. Ånge kommun
57. Östra Göinge kommun
58. Skåne läns landsting
59. Södermanlands läns landsting
60. Västernorrlands läns landsting
61. Västra Götalandsregionen
62. Örebro läns landsting
63. Östergötlands läns landsting
64. Göteborgsregionens kommunalförbund
65. Kommunalförbundet Stockholms län
66. Länsstyrelsen i Västmanlands län
67. Samverkansorganet i Blekinge län
68. Samverkansorganet i Södermanlands län
69. Samverkansorganet i Västerbottens län
70. Sveriges Kommuner och Landsting
71. Academedia
72. Bevakningsbranschens yrkes- och arbetsmiljönämnd
73. Byggnadsindustrins Yrkesnämnd
74. Djurbranschens yrkesnämnd
75. Elbranschens centrala Yrkesnämnd

76. Fastighetsbranschens Utbildningsnämnd
77. Folkbildningsrådet
78. Friskolornas Riksförbund
79. Frisörernas yrkesnämnd
80. Föreningen Sveriges Skolchefer (FSS)
81. Företagarnas Riksorganisation
82. Föräldraalliansen Sverige
83. Glasmästeribranschens lärlingsnämnd
84. Golvbranschen
85. Grafiska yrkesnämnden
86. Gruvindustrins yrkesnämnd
87. Handels kompetensråd
88. Handikappförbunden
89. Hantverkarnas Riksorganisation
90. IF Metall
91. ILO-kommittén
92. Idéburna skolors riksförbund
93. Industriarbetsgivarnas kompetensråd
94. Industrirådet
95. Innovations- och kemiindustrierna i Sverige
96. Lackernas yrkesnämnd
97. Landsorganisationen i Sverige (LO)
98. Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer (LSU)
99. Lernia AB
100. Lika Unika
101. Livsmedelsföretagen
102. Lärarförbundet
103. Lärarnas Riksförbund (LR)
104. Maskinentreprenörerna
105. Måleribranschens Yrkesnämnd
106. Motorbranschens Yrkesnämnd
107. Murnings- och putsentreprenörerna
108. Nackademin Aktiebolag
109. Nationell samverkan psykisk ohälsa (NSPH)
110. Naturbrukets Yrkesnämnd
111. Nätverket för unga för tillgänglighet
112. Plushögskolan AB
113. Plåt- och Ventilationsbranschens Yrkesnämnd
114. Praktiska Sverige AB
115. Riksförbundet Hem och Skola
116. Riksförbundet Vuxenutbildning i Samverkan
117. Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation (RIO)
118. Servicebranschens Yrkesnämnd
119. Skogsbrukets Yrkesnämnd
120. Svenskt Näringsliv
121. Sveriges Akademikers Centralorganisation (Saco)
122. Sveriges Auktoriserade Utbildningsföretag
123. Sveriges elevråd - SVEA

- 124.Sveriges Elevkårer
- 125.Sveriges Lås och Säkerhetsleverantörers Riksförbund
- 126.Sveriges Skolledarförbund
- 127.Sveriges Vägledarförening
- 128.Stoppmöbel- och Träindustrins Yrkesnämnd
- 129.Teknikföretagens yrkesnämnd
- 130.Thorengruppen AB
- 131.Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)
- 132.Transportfackens Yrkes- och Arbetsmiljönämnd (TYA)
- 133.Trä- och Möbelföretagen
- 134.Visita
- 135.VVS-branschens Yrkesnämnd
- 136.Yrkeshögskoleförbundet i Sverige

Utredningen föreslår bl.a. olika insatser för att stärka kunskaperna om arbetslivet inför gymnasievalet. Det handlar bl.a. om förtydligande av grundskolans styrdokument och att alla elever i grundskolan och specialskolan ska ges en möjlighet att genomföra två veckors praktisk arbetslivsorientering. Utredningen föreslår också en försöksverksamhet med branschskolor för vissa små yrkesområden. Vidare föreslår utredningen insatser för att förtydliga och förstärka de nationella programrådets roll samt att ett nationellt råd för yrkesutbildning inrättas. Därutöver lämnar utredningen förslag om utökad regional samverkan om yrkesvux och vissa förslag om behörighetsgivande förutbildningar inom yrkeshögskolan.

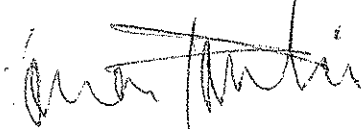
Remissvaren ska ha kommit in till Utbildningsdepartementet, 103 33 Stockholm, senast **den 29 februari 2016**. Remissvaren bör sändas elektroniskt i PDF-format och i ett format som man kan kopiera textavsnitt från, t.ex. Wordformat, till u.remissvar@regeringskansliet.se. Var vänlig gör hänvisning till diarienummer U2015/05421/GV.

I remissen ligger att regeringen vill ha synpunkter på förslagen eller materialet i betänkandet.

Myndigheter under regeringen är skyldiga att svara på remissen. En myndighet avgör dock på eget ansvar om den har några synpunkter att redovisa i ett svar. Om myndigheten inte har några synpunkter, räcker det att i svaret ge besked om detta. För **andra remissinstanser** innebär remissen en inbjudan att lämna synpunkter.

Råd om hur remissyttranden utformas finns i Statsrådsberedningens promemoria *Svara på remiss – hur och varför* (SB PM 2003:2). Den kan laddas ner från Regeringskansliets webbplats www.regeringen.se.

Remissinstanserna kan utan kostnad få ytterligare högst 1 exemplar av betänkandet. Exemplaren beställs hos Wolters Kluwer kundservice, 106 47 Stockholm. Telefon 08-598 191 90, telefax 08-598 191 91, e-post kundservice@wolterskluwer.se. Ange vid beställning att exemplaren är avsedda för remissändamål.

Jonas Pontén
ämnesråd

Kopia till

Riksdagens utredningstjänst
Wolters Kluwer Sverige AB, Backoffice, 106 47 Stockholm

Välja yrke

Slutbetänkande av Yrkesprogramsutredningen

Stockholm 2015

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2015:97

SOU och Ds kan köpas från Wolters Kluwers kundservice.
Beställningsadress: Wolters Kluwers kundservice, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: kundservice@wolterskluwer.se
Webbplats: wolterskluwer.se/offentligapublikationer

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Wolters Kluwer Sverige AB
på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför.

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02)

En kort handledning för dem som ska svara på remiss. Häftet är gratis och kan laddas ner
som pdf från eller beställas på regeringen.se/remisser

Layout: Kommittéservice, Regeringskansliet.

Omslag: Elanders Sverige AB.

Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2015.

ISBN 978-91-38-24374-9

ISSN 0375-250X

Till statsrådet Aida Hadzialic

Regeringen beslutade den 5 december 2013 att ge en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur teknikprogrammet kan kompletteras med en eller flera industritekniska inriktningar (dir. 2013:122). Samma dag förordnades före detta statssekreteraren Amelie von Zweigbergk till särskild utredare. Utredningen har antagit namnet Yrkesprogramsutredningen (U 2014:01).

Regeringen beslutade den 20 mars 2014 och den 19 juni 2014 om tilläggsdirektiv (dir. 2014:50 och dir. 2014:95). Samtliga tidigare direktiv ersattes genom beslut den 12 februari 2015 av ett nytt samlat direktiv (dir. 2015:15). I det nya samlade direktivet gavs utredaren i uppdrag att lämna förslag som syftar till att stärka den gymnasiala yrkesutbildningens kvalitet och attraktionskraft, underlätta ungdomars övergång från skola till arbetsliv och förstärka den nationella kompetensförsörjningen. Samtidigt förlängdes utredningstiden till den 30 september 2015. Genom beslut den 30 juli 2015 förlängdes utredningstiden ytterligare, till den 15 november 2015 (dir. 2015:84).

Uppdraget om försöksverksamhet som rör teknikprogrammet och uppdraget om justeringar av det nationella utbudet av inriktningar redovisades i mars 2015 i delbetänkandet *En yrkesinriktning inom teknikprogrammet* (SOU 2015:29).

Som sakkunniga i utredningen förordnades från den 20 maj 2014 departementssekreteraren Karin Alm Chearnley, Arbetsmarknadsdepartementet, kanslirådet Fritjof Karlsson, Utbildningsdepartementet (entledigad den 1 april 2015), departementssekreteraren Carl-Johan Klint, Näringsdepartementet, ämnesrådet Sverker Lönnerholm, Finansdepartementet (entledigad den 1 april 2015), ämnesrådet Catharina Stenborg Blom, Näringsdepartementet (entledigad den 1 april 2015), och ämnessakkunniga Emma Östling, Utbildningsdepartementet (entledigad den 1 september 2015). Departements-

sekreteraren Anders Jutell, Utbildningsdepartementet, förordnades som sakkunnig från den 17 juni 2014 och kanslirådet Jacob Johansson, Utbildningsdepartementet, förordnades som sakkunnig från den 1 april 2015. Ämnesrådet Sofia Sandgren Massih, Finansdepartementet, förordnades som sakkunnig från den 1 april 2015 och entledigades den 1 september 2015. Kanslirådet Camilo von Greiff, Finansdepartementet, förordnades som sakkunnig från den 1 september 2015.

Som experter i utredningen förordnades från den 20 maj 2014 utredaren Annika Jalap-Hermansson, Socialstyrelsen, chefen Christina Månberg, Skolverket, statistikern Lene Persson Weiss, Skolinspektionen (entledigad den 1 september 2015), den internationella koordinatören Stefan Skimutis, Myndigheten för yrkeshögskolan, och handläggaren Monika Wallström, Arbetsförmedlingen. Handläggaren Monika Kväl, Tillväxtverket, och handläggaren Lena Lundström, Sveriges Kommuner och Landsting, förordnades som experter från den 1 april 2015 och Ronny Högberg, Skolinspektionen, förordnades som expert från den 1 september 2015.

Som sekreterare i utredningen anställdes Elsa Engström från den 1 januari 2014 till den 11 oktober 2015, departementssekreteraren Jan Schierbeck från den 1 februari 2014 till den 31 mars 2015, utredaren Thomas Hagnefur från den 15 januari 2014 till den 31 maj 2015, utredaren Luca Nesi på halvtid från den 1 mars 2014 till den 31 mars 2015, utredaren Maria Liljestrand från den 1 maj till den 31 augusti 2014, Karl Berg från den 22 april 2015 och ämnessakkunniga Emma Östling från den 17 augusti till den 18 oktober 2015.

Utredningen överlämnar härmed sitt slutbetänkande *Välja yrke* (SOU 2015:97). Uppdraget är med detta slutfört.

Stockholm i november 2015

Amelie von Zweigbergk

/Karl Berg
Elsa Engström
Emma Östling

Innehåll

Sammanfattning	13
1 Författningsförslag.....	21
1.1 Förslag till lag om försöksverksamhet med branschskolor	21
1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2009:128) om yrkeshögskolan	25
1.3 Förslag till lag om ändring i skollagen (2010:800).....	26
1.4 Förslag till förordning om ändring i studiestödsförordningen (2000:655).....	28
1.5 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2009:43) om statsbidrag för yrkesinriktad och viss teoretisk vuxenutbildning på gymnasial nivå	30
1.6 Förslag till förordning om ändring i förordningen (2011:555) med instruktion för Statens skolverk	33
1.7 Förslag till förordning om försöksverksamhet med branschskolor och statsbidrag till gymnasieskolor som erbjuder utbildning inom vissa yrkesområden	34
1.8 Förslag till förordning om nationellt råd för yrkesutbildning och nationella råd för yrkesprogrammen	38
1.9 Förslag till ändring i förslaget till förordning om behörighetsgivande förutbildning inom yrkeshögskolan i departementspromemorian En stärkt yrkeshögskola – ett lyft för kunskap (Ds 2015:41)	41

2	Inledning	43
2.1	Styrd dimensionering eller ökad attraktivitet	43
2.2	Att öka yrkesutbildningens attraktivitet.....	45
2.3	Åtgärder för att öka attraktiviteten	46
2.3.1	Elever behöver bättre kunskaper inför gymnasievalet	47
2.3.2	Tillgången till yrkesutbildning behöver förbättras	48
2.3.3	Yrkesutbildningens kvalitet förbättras genom stärkt samverkan med arbetsmarknaden	51
3	Bättre förutsättningar för medvetna studie- och yrkesval	55
3.1	Gymnasievalet är viktigt men svårt	56
3.1.1	Ibland väljer eleven fel	57
3.1.2	Yrkesprogrammen väljs bort	59
3.2	Kunskap och vägledning underlättar valet	61
3.2.1	Studie- och yrkesvägledning har positiva effekter för både individ och samhälle.....	61
3.2.2	Studie- och yrkesvägledningen i grundskolan når inte upp till målen	63
3.3	Förslag till utveckling av studie- och yrkesvägledningen.....	69
3.3.1	Förtydliga grundskolans läroplan och kursplaner när det gäller kunskaper om arbetslivet.....	70
3.3.2	Alla elever i grundskolan ska få möjlighet att prao.....	71
3.3.3	Arbetsmiljöverket ska informera om arbetsmiljölagstiftningen i samband med prao	77
3.3.4	En utökad satsning på yrkestävlingar	79
3.3.5	En utredning ska få i uppdrag att utveckla studie- och yrkesvägledningen i grundskolan	81
3.4	Ekonomiska konsekvenser och finansiering av förslaget om prao	87

4	Välja otraditionellt	93
4.1	Gymnasievalet sorterar elever	94
4.1.1	Yrkesprogrammen är könsuppdelade.....	98
4.1.2	Elever med utländsk bakgrund väljer ofta högskoleförberedande program.....	102
4.2	Avbrott och programbyten kan bero på särbehandling och socialt utanförskap.....	105
4.3	Uppdraget att förmedla skolans värdegrund och förebygga trakasserier och kränkande behandling.....	108
4.4	Förslag för ett utvecklat värdegrundsarbete i gymnasieskolan.....	113
4.4.1	Skolverket ska främja värdegrundsarbetet	114
4.4.2	Skolinspektionen ska granska värdegrundsarbetet	115
5	Nationella och lokala programråd	117
5.1	De nationella programråden.....	118
5.1.1	Utredningens kartläggning av utvecklingsområden	121
5.1.2	De nationella programrådets formella roll är otydlig	123
5.1.3	Ledamöterna sitter på personliga mandat	124
5.1.4	De nationella programråden har begränsade möjligheter till egna initiativ.....	126
5.1.5	De nationella programråden har olika förutsättningar	127
5.1.6	De nationella programråden saknar möjlighet att lyfta övergripande frågor till en högre organisatorisk nivå.....	128
5.2	De lokala programråden	129
5.2.1	Enkätundersökning om lokala programråd	130
5.3	Utredningens förslag till en stärkt struktur för samverkan.....	135
5.3.1	Ett nationellt råd för yrkesutbildning ska inrättas	136

5.3.2	De nationella programrådets funktion inom Skolverket ska förtydligas.....	141
5.3.3	Samverkan mellan Skolinspektionen och arbetsmarknadens parter ska utvecklas.....	148
5.3.4	De lokala programråden ska inte regleras ytterligare.....	152
6	Yrkescollege och andra samverkansmodeller	157
6.1	Samverkan genom yrkescollege och liknande modeller.....	157
6.1.1	Branschens kvalitetskriterier och utbildningssystemets kvalitetskriterier.....	161
6.2	Utredningens uppdrag att främja samverkan.....	162
6.2.1	Rekryteringsbehov motiverar branscher	164
6.2.2	Tydligt definierade kompetenskrav krävs.....	165
6.2.3	Regional organisation förutsättning för lokal närvaro	166
6.2.4	Servicecollege – en avvecklad samverkansmodell	167
6.3	Nationella inriktningar utan samverkansmodeller	169
6.3.1	Fritid och hälsa	170
6.3.2	Pedagogiskt arbete	172
6.3.3	Dator- och kommunikationsteknik.....	174
6.3.4	Administrativ service	175
6.3.5	Turism och resor	177
6.4	Förslag om statsbidrag för att utveckla regionala stödfunktioner	179
6.5	Kartläggning av samverkansmodeller	185
6.5.1	Yrkescollege	186
6.5.2	Branschcertifierade och branschgodkända skolor	189
6.5.3	Kvalitetssäkring genom kontroll av utbildningsförlopp, utbildningsresultat, branschprov eller genom validering	196
6.5.4	Samverkansmodeller under utveckling	203
6.5.5	Företagsskolor och industrigymnasier	205

7	Branschskolor för vissa små yrkesområden	207
7.1	Diskussionerna kring branschlärning	208
7.2	Vissa små yrkesområden har svårt att klara kompetensförsörjningen	210
7.2.1	Branschskolor en lösning för kompetensbrist inom vissa små yrkesområden	215
7.2.2	Branscher som ser branschskolor som en möjlig lösning för kompetensförsörjningen	221
7.2.3	Branscher som tagit egna initiativ som liknar branschskolor	225
7.3	Utredningens förslag om en försöksverksamhet med branschskolor	227
7.3.1	Branschskolor införs som försöksverksamhet	227
7.3.2	Utbildningsanordnare som kan delta i försöksverksamheten	230
7.3.3	Villkor för att få delta i försöksverksamheten	231
7.3.4	Gymnasieskolan behåller huvudmannskapet för eleven	233
7.3.5	Lärares kompetens och betygssättning vid branschskolan	237
7.3.6	Huvudmän som samarbetar med branschskolor ska kunna söka statsbidrag	241
7.3.7	Elever ska ha rätt till stöd för inackordering under undervisning på branschskola	246
7.3.8	Branschorganisationer ska främja otraditionella utbildningsval inom gymnasieskolan	250
7.3.9	Vuxenutbildning på branschskola	251
7.3.10	Andra möjliga offentliga aktörer som kan samarbeta med branschskolor	253
7.3.11	Alternativa lösningar för gymnasieutbildning på branschskola	256
8	Regional samverkan om yrkesvux	259
8.1	Yrkesvux bidrar till kompetensförsörjningen	260
8.2	Yrkesvux finansieras i stor utsträckning av statsbidrag	261

8.3	Bristande behovsanalyser och samråd	264
8.3.1	Samråd med Arbetsförmedlingen	265
8.3.2	Samråd med företrädare för arbetsmarknaden	265
8.4	Mindre yrkesområden trängs undan	266
8.5	Förslag för utvecklad regional samverkan om yrkesvux	268
8.5.1	Kommuner ska ansöka om statsbidrag gemensamt	269
8.5.2	Regional samverkan om yrkesvux blir villkor för statsbidrag	274
8.6	Fortsatt små möjligheter till yrkesutbildning för personer med högskoleförberedande utbildning	279
8.7	Internationella rekommendationer om yrkesutbildning	281
8.7.1	Yrkesutbildning är prioriterat inom EU	282
8.7.2	OECD	283
8.7.3	Unesco	283
9	Fler behöriga till yrkeshögskolan	287
9.1	Färre elever i gymnasieskolans yrkesprogram minskar yrkeshögskolans rekryteringsbas	288
9.1.1	Yrkeshögskolan är eftergymnasial	291
9.1.2	Studerande i yrkeshögskolan	292
9.1.3	Utbildningsanordnarnas krav på särskilda förkunskaper	294
9.1.4	Tidigare förslag om behörighetsgivande förutbildningar	296
9.2	Utredningens förslag	297
9.2.1	Statliga bidrag till behörighetsgivande förutbildningar	297
9.2.2	Förutbildningar ska huvudsakligen vara kurser i yrkesämnena	300
9.2.3	Uppdrag att främja utvecklingen av behörighetsgivande förutbildningar	302
9.3	Förslagets finansiering	303

10	Förslagets konsekvenser	307
10.1	Ekonomiska konsekvenser	307
10.1.1	Samhällsekonomiska konsekvenser.....	307
10.1.2	Ekonomiska konsekvenser för staten	309
10.1.3	Ekonomiska konsekvenser för kommuner	311
10.1.4	Ekonomiska konsekvenser för företag.....	312
10.1.5	Konsekvenser för sysselsättning i olika delar av landet	313
10.2	Konsekvenser för den kommunala självstyrelsen	313
10.2.1	Förslaget om praktisk arbetslivsorientering	313
10.2.2	Ändrade villkor för statsbidrag för yrkesvux.....	314
10.3	Konsekvenser för jämställdheten mellan kvinnor och män.....	314
10.3.1	Medvetna val och aktivt värdegrundsarbete leder till mindre könsuppdelade yrkesprogram ...	314
10.3.2	Otraditionella utbildningsval i vuxen ålder.....	316
10.4	Konsekvenser för studiestödssystemet	317
10.5	Konsekvenser för full delaktighet i utbildning för elever med funktionsnedsättning.....	318
10.6	Andra konsekvenser	319
10.6.1	Förslagets förenlighet med EU:s regler om statligt stöd	319
10.6.2	Konsekvenser för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen	319
10.6.3	Konsekvenser för brottsligheten	319
10.6.4	Konsekvenser för personlig integritet.....	320
11	Författningskommentar	321
11.1	Förslaget till lag om försöksverksamhet med branschskolor	321
11.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (2009:128) om yrkeshögskolan	330
11.3	Förslaget till lag om ändring i skollagen (2010:800).....	331

Referenser.....333**Bilagor**

Bilaga 1	Kommittédirektiv 2013:122	345
Bilaga 2	Kommittédirektiv 2014:50.....	349
Bilaga 3	Kommittédirektiv 2014:95.....	361
Bilaga 4	Kommittédirektiv 2015:15.....	363
Bilaga 5	Kommittédirektiv 2015:84.....	377
Bilaga 6	Den norska modellen för samverkan	379
Bilaga 7	Branschorganisationer i enkätundersökning	385

Sammanfattning

Uppdraget och utredningens utgångspunkter

Många unga söker arbete samtidigt som många arbetsgivare är oroliga för sin kompetensförsörjning. Intresset för gymnasieskolans yrkesprogram är vikande. Därför tillsattes Yrkesprogramsutredningen, med uppdrag att lämna förslag som stärker den gymnasiala yrkesutbildningens kvalitet och attraktionskraft, underlättar ungdomars övergång från skola till arbetsliv och förstärker den nationella kompetensförsörjningen.

En bättre matchning mellan ungdomars val av utbildning och arbetsmarknadens efterfrågan kan grovt sett åstadkommas på två sätt: genom att dimensionera antalet platser inom gymnasieskolans nationella program efter arbetsmarknadens efterfrågan eller genom att öka yrkesutbildningarnas attraktivitet. Utredningen förespråkar inte en centralstyrd dimensionering efter arbetsmarknadens efterfrågan. En sådan dimensionering förutsätter att det träffsäkert går att förutsäga arbetsmarknadens behov. Samtidigt skulle elevens valfrihet begränsas. Utredningen har i sitt arbete i stället valt att utgå från olika typer av insatser som behövs för att öka yrkesutbildningarnas attraktivitet. För det första behöver elever få ett bättre beslutsunderlag inför gymnasievalet. För det andra behöver tillgången till yrkesutbildning förbättras. För det tredje behöver utbildningarnas kvalitet förbättras genom en stärkt samverkan med arbetsmarknaden.

Kunskaper om arbetslivet underlättar gymnasievalet

Att välja program till gymnasieskolan är ett viktigt men svårt val för en ung person. För att vara väl förberedd för valet behöver en elev i grundskolan tidigt utveckla kunskaper om arbetslivet och olika

yrkesområden samt få vägledning i den konkreta valsituationen. Utredningen konstaterar att kvaliteten i studie- och yrkesvägledningen i grundskolan varierar och att elevernas kunskaper om arbetslivet och om vilka jobb som finns behöver förbättras. Utredningen föreslår att:

- grundskolans läroplan och kursplaner ska förtydligas när det gäller kunskaper om arbetslivet,
- alla elever i grundskolan och specialskolan ska ges möjlighet att genomföra minst två veckors praktisk arbetslivsorientering (prao) på en arbetsplats eller på ett yrkesprogram i gymnasieskolan,
- Arbetsmiljöverket ska få i uppdrag att informera huvudmännen om hur riskbedömningar ska genomföras vid prao, och att
- en utökad statlig satsning på yrkestävlingar ska genomföras.

Större och mer genomgripande förändringar av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan kräver en grundligare analys än vad som varit möjlig att genomföra inom ramen för Yrkesprogramsutredningens uppdrag. Utredningen föreslår därför att en ny statlig utredning får i uppdrag att utveckla studie- och yrkesvägledningen i grundskolan.

Förstärk gymnasieskolans värdegrundsarbete

Gymnasieskolans yrkesprogram är tydligt könsuppdelade. Brister när det gäller värdegrunden på yrkesprogrammen kan vara en av förklaringarna till att elever som valt otraditionellt senare byter program eller avbryter sina studier. För att yrkesprogrammen ska kunna attrahera nya grupper av elever och uppmuntra till mindre könsstereotypa utbildningsval krävs att skolorna blir medvetna om vikten av ett aktivt värdegrundsarbete för att förebygga trakasserier och kränkande behandling. Utredningen föreslår att:

- Skolverket, i arbetet med nationella skolutvecklingsprogram, särskilt ska beakta behovet av värdegrundsarbete inom gymnasieskolans yrkesprogram, och att
- Skolinspektionen ska få i uppdrag att granska kvaliteten på värdegrundsarbetet inom gymnasieskolan.

Det behövs både reglerad och frivillig samverkan mellan gymnasieskolan och arbetsmarknaden

Att arbetsmarknadens branschorganisationer och utbildningssystemet samverkar om gymnasial yrkesutbildning är avgörande för utbildningarnas kvalitet och attraktionskraft. Samverkan kan dels ske i reglerad form, i nationella och lokala programråd, och dels i former som inte är reglerade i författningar eller inskrivna i skolans styrdokument. Exempel på sådana samverkansmodeller är Teknikcollege, Vård- och omsorgscollege och andra modeller som kan omfatta certifiering, validering och yrkesprov.

Förtydliga och förstärk de nationella programrådets roll

Sedan 2010 finns det ett nationellt programråd för varje nationellt yrkesprogram i gymnasieskolan. De nationella programråden fungerar som forum för en kontinuerlig dialog mellan Skolverket och representanter för de yrkesområden som yrkesprogrammen utbildar för. Det finns dock utvecklingsområden, bl.a. är rådets formella roll inom Skolverket otydlig, rådets ledamöter har begränsat inflytande över rådets dagordning och ledamöterna saknar möjlighet att lyfta övergripande och mer politiska frågor till en högre organisatorisk nivå. Utredningen föreslår att:

- de nationella programrådets funktion inom Skolverket ska förtydligas och att reglering som berör de nationella programråden ska samlas i en förordning,
- rådets ledamöter ska väljas med mandat från de organisationer de representerar, och att
- Skolverket, i samråd med rådets ledamöter, ska utarbeta riktlinjer för hur rådets arbete ska bedrivas.

Inrätta ett nationellt råd för yrkesutbildning

I dag saknas en nationell institutionell nivå där utbildningssystemet och arbetsmarknaden kan samverka om yrkesutbildning. Utredningen föreslår att:

- det inrättas ett nationellt råd för yrkesutbildning med representanter från arbetsmarknadens parter, myndigheter och departement.
- Rådet ska samråda kring strategiska frågor om utveckling av yrkesutbildning och andra åtgärder som är relevanta för den långsiktiga nationella kompetensförsörjningen. Det nationella rådet för yrkesutbildning ska vara rådgivande till regeringen och komplettera och avlasta de nationella programråden.

Yrkescollege och andra frivilliga samverkansmodeller

Frivillig samverkan mellan arbetsmarknaden och utbildningssystemet bygger på ett gemensamt intresse att säkra utbildningarnas kvalitet och attraktionskraft. Den kartläggning som utredningen har gjort visar att det finns någon form av kvalitetssäkring från en branschorganisation inom alla gymnasieskolans yrkesprogram, men inte inom alla inriktningar och yrkesutgångar. Om ett yrkesprogram eller en inriktning inom ett yrkesprogram i gymnasieskolan saknar en tydlig och välorganiserad mottagande bransch kan det vara ett tecken på att utbildningen inte kan anordnas med tillräckligt god kvalitet.

Olikheter mellan branscher innebär att en enskild modell för samverkan, t.ex. yrkescollege, inte passar alla. För att en bransch ska kunna hitta en modell som passar branschens förutsättningar och behov krävs, enligt utredningens bedömning:

1. en vilja från branschens arbetsmarknadsparter att engagera sig i den gymnasiala yrkesutbildningen,
2. kunskaper om vilka kompetenser som krävs för att bli anställd hos branschens arbetsgivare och hur dessa kan säkras, och
3. ekonomiska och organisatoriska resurser.

Stöd till lokal och regional samverkan

Branscher som inte har en regional organisation kan ha svårt att bygga upp samverkansmodeller för kvalitetssäkring och att delta aktivt i lokala programråd.

Förekomsten av lokala programråd varierar mellan yrkesprogrammen men utredningen bedömer att ytterligare reglering av de lokala programråden inte är ändamålsenlig. För att stärka lokal samverkan genom de lokala programråden krävs det i stället uppföljande och stödjande åtgärder. Utredningen föreslår att:

- det ska inrättas ett statsbidrag för regionala stödfunktioner för att fler branschorganisationer ska kunna bygga upp kapacitet för lokal samverkan kring gymnasial yrkesutbildning.

Branschorganisationer och nationella programråd kan bistå i kvalitetsgranskning och tillsyn av yrkesprogrammen

Med de metoder Skolinspektionen i dag använder i sin regelbundna tillsyn kan det vara svårt att upptäcka brister i yrkesinnehållet inom gymnasieskolans yrkesprogram, t.ex. när det gäller utrustning, material, lokaler och lärares yrkeskompetens. Utredningen föreslår att:

- Skolinspektionen får i uppdrag att undersöka hur riskbedömning inför urval av gymnasieskolor för regelbunden tillsyn kan utvecklas för att i större utsträckning upptäcka sådana brister, och att
- Skolinspektionen ska undersöka om myndigheten kan ta hjälp av branschorganisationer som kvalitetssäkrare vid etableringskontroller och tillsyn av huvudmän och gymnasieskolor som erbjuder yrkesprogram.

En försöksverksamhet med branschskolor för vissa små yrkesområden

Vissa yrkesutbildningar lyckas inte locka elever trots att det finns stora möjligheter att få arbete direkt efter avslutad gymnasieutbildning. Många branschorganisationer efterfrågar möjligheter att ta ett större ansvar för smala yrkesutbildningar som har stor betydelse för arbetsmarknaden, men som riskerar att nedprioriteras inom

utbildningssystemet. Utredningens diskussioner med branschorganisationer inom olika yrkesområden har lett fram till ett förslag om en försöksverksamhet med så kallade branschskolor.

Delar av gymnasieutbildningen ska kunna erbjudas på branschskolan

Branschskolan ska fungera som kompetenscentrum där de bästa yrkeslärarna och den senaste utrustningen kan samlas. Branschskolan ska kunna ta emot gymnasieelever från hela landet för utbildning i vissa yrkeskurser under delar av elevernas utbildning. På så sätt kan en tillräcklig volym elever samlas för att kunna erbjuda relevanta yrkeskurser med god kvalitet och fler elever kan få tillgång till utbildningen, oavsett hemkommun.

Branschskolan ska genom entreprenadavtal med en kommun även kunna utbilda elever inom kommunal vuxenutbildning

Branschskolor passar för vissa små yrkesområden

Utredningen anser att branschskolor passar bäst för yrkesområden som kräver en yrkesutbildning på gymnasial nivå som har svårt att locka ungdomar, som sällan anordnas inom vuxenutbildningen, som är relativt dyr att anordna och som kräver specifika lokaler eller utrustning.

För att garantera kvaliteten i utbildningen ska en branschskola rekommenderas av en branschorganisation eller ha ett brett samarbete om utbildning med flera arbetsgivare inom branschen. Skolverket ska godkänna en utbildningsanordnare som branschskola.

Gymnasieskolan behåller huvudmannaskapet för eleven

Huvudmannen för elevens gymnasieskola ska vid samarbete med en branschskola behålla ansvaret för elevens rättigheter och för utbildningen i sin helhet. Huvudmannens relation till branschskolan bygger till största del på den reglering som finns om utbildning på entreprenad.

En elev ska ha rätt till stöd för inackordering vid undervisning på en branschskola.

Ersättning till branschskolan

Huvudmannen ska ersätta branschskolan för kostnaderna för elevens utbildning. Utredningen föreslår ett statsbidrag som får lämnas för huvudmannens kostnader för ersättning till en branschskola. Statsbidraget ska fördelas av Skolverket.

Försöksverksamheten ska pågå i fem läsår

Försöksverksamheten föreslås omfatta som mest tio branschskolor och cirka 1 600 gymnasieelever. Försöksverksamheten ska pågå i fem läsår och därefter utvärderas.

Lösningar på matchningsproblemen kan inte enbart sökas inom gymnasieskolan

Utredningen konstaterar att gymnasieskolan inte ensam kan lösa de matchningsproblem som finns på arbetsmarknaden. Utredningen lägger därför också förslag om förbättringar inom den yrkesinriktade vuxenutbildningen och inom yrkeshögskolan.

Regional samverkan om yrkesvux

Yrkesinriktad kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå (yrkesvux) spelar en viktig roll för kompetensförsörjningen. Många kommuner är för små för att själva kunna erbjuda ett brett utbud av yrkeskurser inom vuxenutbildningen. Utan regionala behovsanalyser riskerar därför yrkesinriktad vuxenutbildning inom yrkesområden med få och mer kostsamma utbildningsplatser att trängas undan av mindre kostsamma utbildningar inom yrkesområden med behov av många utbildade. Det innebär färre valmöjligheter för individen och utgör ett hinder för kompetensförsörjning.

En stor andel av den gymnasiala yrkesutbildningen som ges inom den kommunala vuxenutbildningen finansieras i dag av staten genom statsbidrag för yrkesvux. Utredningen föreslår att:

- statsbidraget för yrkesvux ska villkoras med att minst tre kommuner samverkar om utbildningen samt ansöker om statsbidrag gemensamt, och att
- kommunerna ska samråda med aktören med regionalt utvecklingsansvar i länet eller länen inför ansökan om statsbidrag för yrkesvux.

Fler behöriga till yrkeshögskolan

Flera av de program och inriktningar i gymnasieskolan som leder fram till yrken där det råder brist på arbetskraft har svårt att rekrytera elever. Det innebär att antalet behöriga sökande till yrkeshögskolans eftergymnasiala utbildningar minskar när allt fler utbildningsanordnare ställer krav på särskilda förkunskaper från ett visst program i gymnasieskolan.

Snäva behörighetskrav till yrkeshögskolan, i kombination med bristande utbud av yrkeskurser inom den kommunala vuxenutbildningen, försvårar för personer att växla yrke senare i livet, till exempel som en följd av strukturomvandling på arbetsmarknaden.

För att underlätta behörighetskomplettering har Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) föreslagit att behörighetsgivande förutbildningar på gymnasial nivå ska kunna ges inom yrkeshögskolan. Sådana förutbildningar föreslås kunna ges i bristyrken och om det finns brist på behöriga sökande. Utredningen anser att förslaget bör antas med vissa ändringar. Utredningen föreslår att behörighetsgivande förutbildningar inom yrkeshögskolan:

- ska kunna erbjudas om det i förväg kan antas finnas brist på behöriga sökande,
- huvudsakligen ska avse yrkesämnena, och
- ska få omfatta upp till tio veckors utbildning.

Utredningen föreslår också att Myndigheten för yrkeshögskolan ska få i uppdrag att främja utvecklingen av behörighetsgivande förutbildningar.